В. Кнорын.

АБ РАШАЮЧЫХ „ДРОБЯЗЯХ“ У ВЯЛІКІМ ПЫТАНЬНІ.

(Да пытаньня аб палітыцы беларусізацыі).

Мы самым радыкальным чынам вырашылі нацыянальнае пытаньне тым, што Кастрычнікавай рэвалюцыяй скасавалі панаваньне адной клясы над другой, адной нацыі над другой. Пасьля Кастрычнікавае рэвалюцыі, пасьля выгнаньня з нашае краіны Радзівілаў і Чапскіх, Ракаўшчыкаў і Нолякаў, Скірмунтаў і Вайніловічаў, польскіх памешчыкаў і яўрэйскіх банкіраў, расейскіх чыноўнікаў і іх беларускіх падхалімаў, гвалтаўнікоў-русіфікатараў і гвалтаўнікоў-палёнізатараў,—перад намі ў галіне нацыянальнага пытаньня засталася толькі адна задача—будаўніцтва нацыянальнай беларускай культуры, як часткі новай сусьветнай сацыялістычнай культуры, пралетарскай па зьместу і нацыянальнай па форме. **Цяпер просты рост культуры і цывілізацыі, прамысловасьці і тэхнікі, пісьменнасьці і школы, тэатру і літаратуры, на агульным фоне сацыялізму ў нашай краіне ёсьць тое асноўнае і рашаючае, што нам яшчэ патрэбна ў справе нацыянальнага будаўніцтва, у справе ўстанаўленьня фактычнае роўнасьці народаў, у справе поўнага выкананьня нацыянальнай праграмы эпохі сацыялістычнага будаўніцтва.**

I. Праблема гораду і вёскі і нацыянальнае пытаньне.

Для таго, каб зразумець некаторыя асаблівасьці шляхоў вырашэньня гэтых простых задач, мы не павінны выпусьціць з-пад увагі таго, што Кастрычнікавая рэвалюцыя заспала Беларусь у пэрыядзе яшчэ незакончанага буржуазна-дэмакратычнага нацыянальнага адраджэньня, у пэрыядзе, калі толькі што пачалося выдзяленьне беларускай буржуазна-дэмакратычнай інтэлігенцыі з верхніх пластоў сялянства, калі толькі што пачаўся наплыў у горад беларускіх рабочых, якія выкідаліся з вёскі, дзякуючы яе расслаеньню, калі яшчэ нацыянальна не аформілася беларуская гарадзкая буржуазея, калі рабочая кляса Беларусі па сваім нацыянальным складзе ня была яшчэ беларускай, калі культурны ўзровень працоўных мас беларускага народу, пераважна сялянскага, яшчэ быў вельмі нізкі, калі ня было самага элемэнтарнага першапачатковага культурнага накапленьня. Іншымі словамі, мы к моманту Кастрычнікавай рэвалюцыі ў Беларусі мелі становішча шмат у чым падобнае на становішча ў Чэхіі, аб якім пісаў Фр. Энгельс.

У 1852 г., у кнізе «Рэвалюцыя і контр-рэвалюцыя ў Нямеччыне», Фр. Энгельс пісаў:

«Тут у кожнай акрузе перамешаны дзьве нацыянальнасьці; гарады наогул зьяўляюцца больш або менш нямецкімі, між тым, як у вёсках пераважае славянскі элемэнт, хоць і тут ён паступова разлагаецца і адпіхаецца, дзякуючы сталаму ўзмацненьню немцаў;

і ...адей:

„Славяне, асабліва заходнія—палякі ...ехі—гэта пераважна род землярообаў; гандаль і прамысловасьць ніколі ... мелі ў іх асаблівага значэньня. Дзякуючы гэтаму, з ростам насельніцтва і ўзьнікненьнем гарадоў вытворчасьць усіх прамысловых вырабаў апынулася ў гэтых краінах у руках нямецкіх імігрантаў, а абмен прамысловых прадуктаў на земляробчыя вырабы стаў выключнай манаполіяй яўрэяў, якія, калі яны наогул належаць да якой-небудзь нацыянальнасьці, у гэтых краінах зьяўляюцца больш немцамі, чым славянамі».

...ое становішча, з некаторымі ва...амі ў адносінах да памянёных ...нальнасьцяў, было гадоў 50-70 назад характэрна для цэлага шэ... краін: Славакіі, Харватыі, Лат... Эстоніі, Фінляндыі і г. д., дзе вёска і горад рэзка адзначаліся па сваім нацыянальным складзе, дзе вельмі часта карэннае вясковае насельніцтва было нацыянальна неаформлена або слаба аформлена (у старадаўніх выданьнях, напрыклад, латышы і эсты фігурыруюць, як «ündeütsche»—ня-немцы—„тутэйшыя“). Беларусы ў такім становішчы знаходзіліся аж да 1917 году. Нацыянальнае збліжэньне гораду і вёскі, пралетарыяту і сялянства ў Беларусі да рэвалюцыі не магло наладзіцца, бо працэс росту прамысловасьці Беларусі быў настолькі слабы, што ня мог паглынуць нават тэй рабочай сілы, якая выкідалася з прычыны разлажэньня гарадзкой яўрэйскай дробнай буржуазеі, што прыводзіла да масавай эміграцыі яўрэйскае беднаты ў Амэрыку. Лішнія рабочыя рукі беларускай сялянскай беднаты, што выкідвала вёска, з прычыны такога слабога росту прамысловасьці, не знаходзіла сабе прыстасаваньня ў гарадох Беларусі, а павінна было шукаць работы за межамі Беларусі, у буйных прамысловых цэнтрах Расеі—у Ленінградзе, Рызе, Данбасе і ў эміграцыі—у Амэрыцы, Прусіі і г. д. Гэты слабы рост прамысловасьці да Кастрычнікавае рэвалюцыі перашкаджаў стварэньню беларускіх пралетарскіх кадраў. З другога боку, гэты-ж фактар перашкаджаў росту беларускай гарадзкой буржуазеі і затрымліваў рост і афармленьне беларускай буржуазна-нацыянальнай культуры. Такім чынам, Беларусь заставалася захудалай аграрнай правінцыяй, у якой гарады адыгрывалі пераважна ўсё яшчэ ролю абменных пунктаў са слабымі зачаткамі мясцовай прамысловасьці. Дзякуючы гэтаму працэс „беларусізацыі“ пануючых кляс «сьвятлейшых» і «шляхетнейшых» Вайніловічаў і Скірмунтаў і іх буржуазных калег, якія пачынаюць усьвядомліваць свае «нацыянальныя» інтарэсы і свае пераважнае «права» на эксплёатацыю беларускіх рабочых, толькі што намячаўся. Значыцца, беларусы да рэвалюцыі яшчэ не змаглі аформіцца, як сучасная буржуазная нацыя, і перажывалі толькі працэс такога афармленьня, знаходзіліся на ступені буржуазна-дэмакратычнага нацыянальнага «адраджэньня»—самавызначэньня.

Паколькі сацыялістычная рэвалюцыя застала беларускі народ яшчэ ў пэрыядзе свайго буржуазна-дэмакратычнага нацыянальнага «адраджэньня»—самавызначэньня, паколькі нацыянальна-вызваленчыя задачы гэтага пэрыяду яшчэ ня былі выкананы, пралетарыят павінен быў узяць на сябе задачу давесьці да канца ўсе сапраўды рэвалюцыйна-дэмакратычныя задачы «адраджэнчага» пэрыяду, адкінуўшы ў бок тых насіцеляў гэтага «адраджэньня», якія ўжо да рэвалюцыі пасьпелі стаць рэакцыйнымі і, выкарыстоўваючы для практычнай работы ў галіне будаўніцтва нацыянальнае культуры тых «адраджэнцаў», якія зразумелі, або пачынаюць разумець, што, спазьніўшыся з выхадам на сцэну гісторыі, адсталая нацыя ў пэрыядзе вострых клясавых канфліктаў, у пэрыяд міжнароднай пралетарскай рэвалюцыі можа сапраўды самавызначыцца і адрадзіцца толькі зьвязаўшы свой лёс з адзінай рэвалюцыйнай клясай—пралетарыятам і вырашаючы свае нацыянальныя задачы папутна з задачамі сацыялістычнай рэвалюцыі. Між іншым, толькі рэдкія адзінкі з былых «адраджэнцаў» маглі ўсьвядоміць і пайсьці цалкам за задачамі сацыялістычнай рэвалюцыі. На іх ужо вісеў значны груз буржуазнае рэакцыі. Асноўная група іх падзялілася на дзьве часткі: 1) тых, хто ўжо поўнасьцю зьвязаў свой лёс з буржуазеяй,—тыя разам з ёю пайшлі ў эміграцыю, і 2) тых, хто, будучы зьвязан з дробнай буржуазеяй гораду і вёскі, мог парваць некаторую частку сваіх буржуазных сувязяў, каб з агаворкамі вярнуцца для работы ў Савецкай Беларусі, створанай рабочымі і сялянамі, бачачы ў ёй завяршыцеля сваіх нацыянальных (і толькі!) ідэалаў. **Партыя міжнароднага пралетарыяту, такім чынам, стала завяршыцелем той часткі работы беларускага нацыянальнага «адраджэньня»-самавызначэньня, якая мела сапраўды рэвалюцыйна-дэмакратычны і нацыянальна-вызваленчы характар.**

Сацыялістычная рэвалюцыя, якая адбылася ў краіне нацыянальна прыгнятаемай і якая знаходзіцца ў стадыі нацыянальнага адраджэньня, павінна была ня толькі зьнішчыць нацыянальны ўціск, але і ўзяць на сябе задачу па канчатковым афармленьні нацыі, выкінуўшы за борт контр-рэвалюцыйную буржуазею і памешчыкаў і іх інтэлігентных агентаў, узяць на сябе задачы па ліквідацыі нацыянальнага разрыву паміж горадам і вёскай і па арганізацыі першапачатковага культурнага накапленьня. Гэтыя задачы ўвайшлі, як састаўная частка, у агульную праблему культурнае рэвалюцыі, вырашэньнем якой зараз занята партыя.

Праблема збліжэньня гораду і вёскі, праблема культурна-эканамічная ў нашых умовах павінна быць пашырана яшчэ асобнай нацыянальнай часткай. Вырашэньне праблемы збліжэньня гораду і вёскі ў гэтай нацыянальнай яе частцы ў Беларусі павінна ісьці двума шляхамі: па-першае, шляхам узмацненьня прыёму на фабрычна-заводзкія прадпрыёмствы новай рабочай сілы з беларускай беднаты, каб удзельная вага беларускага пралетарыяту ў прамысловасьці ўзьнімалася магчыма хутчэй, каб як мерамі фарсіраваньня індустрыялізацыі, так і мерамі ўзмацненьня прыёму беларускай рабочай сілы вырашыць гэту задачу хутчэй, чым яна магла-б вырашацца без сьвядомага ўзьдзейнічаньня; па-другое, павесьці работу па беларусізацыі ўжо занятых на вытворчасьці рабочых-беларусоў, якія ня ведаюць у выстарчальнай меры сваёй роднай мовы, з тым, каб яны магчыма хутчэй усьвядомілі беларускую мову ў мэтах узмацненьня ўплыву сацыялістычнага гораду на вёску. Ва ўмовах дыктатуры пралетарыяту вырашэньне гэтай задачы, гэтай часткі праблемы набывае тым большую тэрміновасьць, што дыктатура пралетарыяту можа існаваць толькі апіраючыся на ўсю асноўную масу сялянства, толькі пры моцным саюзе пралетарыяту і вясковай беднаты з сярэднім сялянствам. Нацыянальны разрыў паміж горадам і вёскай, калі вёска гаворыць на адной мове, а горад на другой, азначае аслабленьне дыктатуры пралетарыяту. Працяг гэтага разрыву ... будучае становіцца яшчэ больш небясьпечным для дыктатуры пралетарыяту таму, што ўзьняцьце культурнага ўзроўню сялянскіх мас, у зьвязку з праводзімай Савецкай уладай палітыкай, патрабуе значна большага ўзьдзейнічаньня словам, вусным і друкаваным, на вёску, патрабуе ўзмацненьня палітычнага кіраўніцтва і культурнага шэфства ў шырокім сэнсе слова гораду над вёскай. У той-жа час растуць патрэбнасьці вёскі ў вышэйшых формах культуры, якія могуць быць пралетарскімі па зьместу толькі пры наліччы выстарчальных пралетарскіх кадраў тэй нацыянальнасьці, на мове якой гэтыя формы ствараюцца. Калі ў момант Кастрычнікавае рэвалюцыі, пры вырашэньні задач палітыка-эканамічнага характару, пралетарскае кіраўніцтва беларускім сялянствам магло ажыцьцяўляцца ўплывам асноўных пралетарскіх цэнтраў Расеі, дык у будучай стадыі сацыялістычнага будаўніцтва, асабліва ў галіне культурнага будаўніцтва, гэта кіраўніцтва ўсё больш і больш павінна перайсьці ў рукі мясцовага беларускага пралетарыяту. У зьвязку з гэтым **пытаньне аб росьце беларускіх пралетарскіх кадраў і аб беларусізацыі гэтых кадраў атрымлівае буйнейшае палітычнае значэньне.**

(Працяг будзе).

В. КНОРЫН.

Аб рашаючых „дробязях“ у вялікім пытаньні*).

(Да пытаньня аб палітыцы беларусізацыі).

II. На новым этапе работы па беларусізацыі.

Шпаркі рост беларускае культуры, на асновах дыктатуры пралетарыяту і савецкага ладу бачыць кожны. Шпаркім тэмпам ідзе работа па стварэньні матар'яльнай базы і пралетарскіх культурных кадраў для вышэйшых форм культуры «(верхніх паверхаў»), разьвіваецца і ўзбагачаецца мова, расьце колькасьць школ, растуць тыражы газэт і кніг, расьце пісьменнасьць працоўных мас на беларускай мове («ніжэйшыя паверхі»). У зьвязку з гэтым, прыціхлі ўжо самыя зацятыя вялікадзяржаўныя шавіністыя з былых падатных інспэктароў і выкладчыкаў казённых гімназій, прыціхлі тыя «культурныя» мяшчане, якія па сваёй тупасьці ўсё яшчэ не разумеюць, як могуць быць створаны ў былой захудалай правінцыі царскай Расеі, якая ператварылася ў Беларускую Сацыялістычную Савецкую Рэспубліку, на нядаўна яшчэ слаба разьвітай і малакультурнай беларускай мове буйныя культурныя каштоўнасьці. Гэтым «культурным» мяшчанам на адзінаццатым годзе рэвалюцыі ўсё яшчэ на кожнай культурнай каштоўнасьці патрэбна нешта накшталт маркі на гузіках «made in England» (зроблена ў Англіі), або «made in Germany» (зроблена ў Нямеччыне), каб зьвярнуць на яго сваю мяшчанскую ўвагу. Але зараз гэта ўжо выміраючыя экзэмпляры старых зуброў,—людзі, якія нічога не разумеюць у новай эпосе, створанай Кастрычнікавай рэвалюцыяй, якія не разумеюць зьмен, якія ўнесла рэвалюцыя ў кірунак і тэмп разьвіцьця культуры былых адсталых народаў, якія не разумеюць самой сутнасьці новага культурнага руху мас. Побач з гэтым існуюць у шчылінках савецкага ладу і такія, якія ўспрыймаюць **толькі** нацыянальную форму, але па пытаньнях аб зьмесьце новай культуры блёкуюцца з старымі расейскімі зубрамі,—гэта беларускія буржуазныя нацыяналісты, якія ў новыя мяшкі хочуць наліць стары зьмест, створаны да Кастрычнікавае рэвалюцыі. Беларуская культура, якая ствараецца ў эпоху сацыялістычнага будаўніцтва працоўнымі масамі, адкідае у бок і тых і другіх—зуброў расейскіх і зуброў беларускіх, і ў нацыянальную форму ўлівае пралетарскі зьмест, які адпавядае інтарэсам рабочых і сялянскіх мас.

Рост беларускае культуры, накапленьне матар'яльнай базы і культурных людзкіх кадраў за мінулыя гады дае магчымасьць ужо больш глыбока, пановаму ставіць рад пытаньняў нацыянальнае палітыкі, у прыватнасьці, пытаньне аб беларусізацыі.

Наша задача ў галіне беларусізацыі, дагэтуль у асноўным зводзілася: 1) да будаўніцтва школы на беларускай мове; 2) да растлумачэньня шырокім масам працоўных нацыянальнае палітыкі, якая абапіраецца на прынцып поўнага раўнапраўя нацый і на будаўніцтва нацыянальных культур, як с у с т а ў н ы х частак інтэрнацыянальнае к у л ь т у р ы сацыялістычнага пралетарыяту, 3) да ўкараненьня беларускае мовы ў установы і арганізацыі, абавязваючы служачых вывучыць беларускую мову і арганізаваць абслугоўваньне беларускіх працоўных мас на іх роднай мове і 4) да прапаганды беларускае мовы ў **рабочых** масах, лічачы, што беларуская мова павінна стаць ня толькі мовай для гутаркі беларускіх рабочых, але і асноўнай мовай міжнацыянальных зносін у Беларусі.

Усе гэтыя задачы ў значнай меры выконваюцца, або ўжо выкананы. Маладое пакаленьне беларусаў, як у вёсцы, так і ў горадзе, навучаецца на беларускай мове, а маладое пакаленьне іншых нацыяналянасьцяй у Беларусі вывучае ў школе беларускую мову, як мову міжнацыянальную ў Беларусі. Нацыянальная палітыка партыі і палітычная неабходнасьць беларусізацыі зразумела самым шырокім масам і зжыты пагардныя адносіны да беларускае мовы, як малакультурнай. Неабходнасьць вывучэньня беларускае мовы партыйным, савецкім і прафсаюзным актывам прызнана. 90 проц. служачых у любой установе могуць здаць экзамен па беларускай мове ўрадавай камісіі. Рабочыя масы на фабрыках і заводах таксама ўжо прызналі неабходнасьць уладаньня беларускай мовай дзеля ўзмацненьня пралетарскага кіраўніцтва ў краіне, хоць практычныя дасягненьні яшчэ вельмі нязначныя. Беларускія кадры працаўнікоў на партыйнай і савецкай, прафсаюзнай і іншай рабоце растуць. Аднак, у гэтых посьпехах беларусізацыі вельмі шмат знадворнага і паказнога, што прымушае прыходзіць да выводу, што беларусізацыя яшчэ далёка ня пусьціла тых глыбокіх каранёў, якія нам неабходны.

У чым-жа справа.

Мы перажываем зараз некаторы пералом. Агітацыйна-арганізацыйная работа ў пытаньні аб беларусізацыі дала вельмі шмат,—яна бязумоўна павінна працягвацца і ў далейшым. Але яна магла забясьпечыць у выстарчальнай меры толькі знадворна-паказны бок,—з гэтай прычыны яна ўжо зьяўляецца невыстарчальнай. Таму работу па беларусізацыі трэба ўжо пачынаць праводзіць крыху інакш, як яна праводзілася ў першыя гады,—зараз патрэбна не паўтарэньне азаў—яны вывучаны, — трэба ісьці далей, трэба паглыбляць работу: нахрапам і націскам, загадам і распараджэньнямі зараз шмат узяць ужо нельга, ды калі што і возьмеш гэтымі мэтадамі, будзе няглыбока, нясур'ёзна, нягрунтоўна. Зараз трэба ставіць пытаньне аб тым, каб беларусізацыя была-б ня мовай, не знадворна-паказным бокам, ня шыльдам, **трэба, каб яна ўвайшла ў быт, у культуру.** Да гэтай задачы, да задачы ўкараненьня беларусізацыі ў быт, у культуру мы падыйшлі шчыльна. Але гэта задача пакуль што вырашаецца слаба. У пераходзе да вырашэньня гэтай задачы заключаецца пералом, які нам патрэбен, які нам зараз трэба зрабіць. **Тое, што не ўвайшло ў быт, у культуру, застаецца на паверхні і ня можа здаволіць мас.**

Калі гэта верна ў адносінах да дзяржаўнага апарату, дык тым больш гэта правільна ў пастаноўцы пытаньня аб беларусізацыі ў адносінах да шырокіх рабочых мас. Ці можна рабочаму навязаць беларускую або якую іншую мову мерамі арганізацыйнага і адміністрацыйнага ўзьдзейнічаньня, або нават энтузіязмам і растлумачэньнем палітычнай мэтазгоднасьці. Не—гэта дасьць мала вынікаў. Можна актыву, можна дзяржаўным служачым,—але ў радавую масу рабочых укараняць беларускую мову трэба так, каб яна ўвайшла ў быт, у культуру натуральна, каб яна ўбіралася, як патрэбнае для дыханьня паветра, як патрэбны сродак падтрыманьня існаваньня культурнага чалавека і грамадзяніна. Энтузіязму арганізатараў нашай культурнай работы, палітычнай сьвядомасьці камуністых для гэтага мала. Для гэтага патрэбны пэўныя знадворныя ўмовы, якія могуць зьмяніць знадворныя формы культурнага быцьця чалавека, якія вызначаюць выбар нацыянальных форм культурнага быцьця чалавека. Гэтыя ўмовы ствараюцца намі ў нашай рабоце па арганізацыі вышэйшых форм культуры,—яны павінны больш шпарка ўплываць на шырокія масы працоўнага насельніцтва.

Партыя, як сьвядомая кіруючая частка рабочае клясы ў справе беларусізацыі таксама, як ва ўсіх іншых справах, выразна і ясна ставіць перад сабою свае палітычныя задачы, але для таго, каб падвесьці масы да вырашэньня гэтых задач, яна павінна адшукаць такія формы, у якіх тое новае, што прапануецца партыяй, было-б па магчымасьці лягчэй прынята масамі. Кожны актыўны партыец павінен ведаць беларускую мову,—гэта становішча застаецца верным і надалей, але нажаль гэтага мы яшчэ не дасяглі. Значная частка членаў партыі па сваёй палітычнай сьвядомасьці толькі крыху вышэй рэшты масы рабочых.

Толькі з узмацненьнем работы па беларусізацыі ў шырокіх масах рабочых будзе забясьпечан поўны перавод на беларускую мову і нашай партыйнай работы. Перавод на беларускую мову партработы толькі тады будзе пасьпяховым і дасьць неабходныя вынікі, калі беларуская мова будзе ўваходзіць у рабочыя масы праз усе шчыліны яго культурнага абслугоўваньня.

У пытаньні аб беларусізацыі рабочых мас, пастаноўка культработы прафэсыянальных саюзаў набывае першачарговае значэньне. Да гэтага часу культработа прафэсыянальных саюзаў у справе ўкараненьня беларускае культуры і беларускае мовы ў рабочыя масы адыгрывае яшчэ невыстарчальную ролю. Не ва ўсіх саюзах яшчэ рабочыя беларусы абслугоўваюцца на беларускай мове. У значнай частцы прафсаюзаў беларускія рабочыя зьяўляюцца менш актыўнымі ў культрабоце, чым іншыя нацыянальныя групы рабочых. Гэта становішча павінна быць зьменена. Да гэтага часу мы ў пытаньні аб беларусізацыі культработы прафсаюзаў маем здавальняючае становішча толькі ў саюзах: працасьветы, дзе 60 проц. усіх форм масавай культработы і 75 проц. гурткоў пераведзены на беларускую мову, і ў саюзе сельска-гаспадарчых і лясных рабочых, дзе на беларускай мове праводзіцца 40 проц. усіх відаў масавай культработы і 35 проц. гурткоў. У саюзе савгандлслужачых мы маем на беларускай мове толькі 25 проц. усіх відаў масавай культработы, у саюзе мэдсанпрацы—9 проц., у саюзе чыгуначнікаў—8,5 проц., а ў саюзе нарсувязі—толькі 4 проц. Мы адзначаем толькі тыя прафсаюзы, у якіх арганізаваны вялікія масы беларусаў, у якіх беларусы зьяўляюцца большасьцю. Паданыя мною лічбы паказваюць, што культработа гэтых прафсаюзаў дае надзвычайна мала для ўкараненьня элемэнтаў беларусізацыі ў быт і культуру рабочых. Гэта зьявішча павінна быць абавязкова, і пры тым як мага хутчэй, зьнішчана. Неабходна дамагчыся актывізацыі беларускіх рабочых у прафсаюзнай культрабоце, неабходна дамагчыся іх абслугоўваньня масавымі відамі культработы на беларускай мове, неабходна дамагчыся, каб рад форм масавай культработы служылі-б справе ўкараненьня элемэнтаў у беларусізацыі ў кадры рабочых іншых нацыянальнасьцяў.

У нас мала зьвернута ўвагі на найбольш лёгкія формы, праз якія элемэнты беларусізацыі найлепш прасякаюць у рабочыя масы. Тое, што заняткі палітгурткоў праводзяцца ў параўнаўча вялікім процанце на беларускай мове, у той час, як драматычных, харавых, юрыдычных і ўсякіх іншых бытавых гурткоў на беларускай мове мала, зьяўляецца далёка не станоўчым фактарам, а наадварот, **робяць казённай** работу па беларусізацыі. Для нас было-б больш карысным адваротнае становішча. Чалавек жыве не адной палітыкай. Палітграмата, прафграмата і г. д. часта зьяўляюцца яшчэ нечым знадворным, афіцыйным, непасрэдна ня зьвязаным з хатнім бытам, з штодзённым хатнім жыцьцём. Націск у гэты бок дае станоўчыя вынікі ў справе беларусізацыі актыву, націск у другі бок, у бок найбольш лёгкіх форм масавай культработы, павінен увесьці беларусізацыю ў быт і ў культуру.

Вёска беларусізуецца значна шпарчэй, як горад. **Тут нікому ня прыходзіцца перавучвацца мове.** Тут трэба толькі вывучыць беларускую грамату, прывыкнуць да беларускай кнігі, адвыкнуць сароміцца гаварыць на сваёй роднай мове. Беларусізацыя школы зьмяняе старыя, дарэвалюцыйныя погляды на беларускую мову, як на мову някультурную, выключна вясковую. Арганізацыя беларускіх вайсковых фармаваньняў, у якіх моладзь праходзіць вайсковую навуку на сваёй роднай мове, дае надзвычайна моцны штуршок да ўмацаваньня беларускае мовы ў вёсцы. Укараненьне беларускай газэты дае яшчэ больш штуршок.

Перавод усёй прафсаюзнай работы ў вёсцы адыгрывае таксама не малую ролю. Поўнае культурнае абслугоўваньне вёскі на беларускай мове завяршае ўвесь цыкль унутрывясковых патрэбнасьцяй у мове. Застаюцца яшчэ два пытаньні: гэта сувязь з грамадзкімі і палітычнымі ўстановамі, беларусізацыя ў якіх узмацняецца з кожным днём, гандлёвыя сувязі гораду з вёскай, якіх беларусізацыя амаль што яшчэ не дакранулася. Паколькі гандлёвыя сувязі гораду з вёскай вядуцца не на беларускай мове, пастолькі гэта акалічнасьць зьяўляецца асноўнай перашкодай да ўмацаваньня беларусізацыі ў вёсцы. Дэнацыяналізацыя і распад цэлага раду нацыянальнасьцяй адбываўся іменна таму, што гандлёвы апарат быў апаратам для ўкараненьня іншых культурных форм, што для сувязі з гандлёвымі цэнтрамі селяніну патрэбна была другая мова. Таму адной з самых складаных задач, якая перад намі стаіць, зьяўляецца пытаньне аб беларусізацыі нашага апарату па гандлёвай сувязі гораду з вёскай.

Але існуючы больш шпаркі тэмп беларусізацыі ў вёсцы, як у горадзе, прыводзіць яшчэ да тэй труднасьці, што зьмяншаюцца нашыя магчымасьці ў вылучэньні рабочых на кіруючую работу, што часта, шукаючы чалавека, які ведаў-бы мову, прыходзіцца выпушчаць з-пад увагі яго сацыяльнае становішча. Гэта цягне за сабою вялікую небясьпеку ў справе палітычнага кіраўніцтва краінай. Больш шпаркі тэмп беларусізацыі ў вёсцы і адставаньне ад гораду можа прывесьці да пагоршаньня палітычнага кіраўніцтва краінай. Гэта супярэчнасьць, якая ўзьнікае з нашае работы па беларусізацыі, павінна быць абавязкова зьнішчана.

Адзіны шлях зьнішчэньня яе—гэта беларусізацыя рабочых мас.

У зьвязку з усім гэтым перад нашымі арганізацыямі павінен быць высунут рад канкрэтных дробных задач у пытаньні аб беларусізацыі:

1 **Узмацніць работу па вывучэньні беларускае мовы партыйным, савецкім і прафсаюзным актывам**, які кіруе рабочымі масамі, і паскорыць перавод на беларускую мову работы партыйных і прафсаюзных арганізацый, якія абслугоўваюць масы.

2. **Узмацніць работу па ўкараненьні беларускай газэты ў масы.** Калі тыраж чатырох цэнтральных беларускіх газэт («Зьвязда», «Савецкая Беларусь», „Чырвоная Зьмена“ і «Беларуская Вёска») за 6 месяцаў —з 1 кастрычніка 1927 г. да 1 красавіка 1928 г. павялічыўся з 20000 да 70000 экз.—дык гэта ёсьць буйнейшая перамога ў справе ўзмацненьня ўплыву камуністычнае партыі на шырокія масы. Задача, якая перад намі стаіць, заключается ў тым, каб да 1-га студзеня 1929 году цяперашні тыраж падвоіць і дасягнуць ня менш 155.000 экз. па гэтых чатырох беларускіх газэтах з тым, каб «Бел. Вёска» мела 100.000 экз., «Чырвоная Зьмена» —25.000 экз., «Зьвязда»—20.000 экз. „Савецкая Беларусь»—10.000 экз. Выкарыстаю пры гэтым для растлумачэньня нацпалітыкі газэту «Рабочий». Да гэтага часу павялічэньне тыражу беларускіх газэт ішло пераважна за кошт вёскі. У бліжэйшы час трэба накіраваць асабоівую ўвагу на распаўсюджаньне беларускай газэты сярод рабочых гораду. Над выкананьнем гэтага заданьня павінна працаваць уся наша партыя. Пераход кожнага рабочага на беларускую газэту азначае фактычны пераход на беларускую мову ў быце і далучэньне да беларускіх форм пралетарскае культуры. Кожны новы экзэмпляр газэты ў вёсцы азначае ўздым палітычнай і культурнай актыўнасьці новай сялянскай сям'і.

3. **Узмацніць работу па ўкараненьні беларускай кнігі ў масы.** Неабходна падвоіць тыражы асноўнай часткі кніжнай прадукцыі Белдзяржвыдавецтва. Неабходна асаблівую ўвагу зьвярнуць на папулярную кніжку для шырокіх мас—па тэхніцы і гаспадарцы, як для гораду, так і для вёскі. **Неабходна павялічыць беларускую частку кніжнага інвэнтару нашых прафсаюзных бібліатэк.** Калі зараз у нашых бібліатэках беларускія кнігі складаюць усяго 3 проц., дык трэба ў працягу гэтага году дамагчыся падваеньня гэтага процанту. Апрача таго, беларуская кніга, якая ўжо зараз мае ў два разы большы зварот. чым уся астатняя кніжная маса бібліатэк, павялічыць свой зварот з тым, каб дасягнуць 25 проц. усяго звароту кніжнага інвэнтару бібліатэк.

4. Трэба ўзмацніць беларусізацыю культработы прафэсыянальных саюзаў з тым, каб у працягу гэтага году было-б дасягнута масавае абслугоўваньне ўсіх беларусаў—членаў прафэсыянальных саюзаў—на іх роднай мове, каб асабліва былі разгорнуты тыя формы культработы, якія маюць найбольш блізкія адносіны да рабочага быту (драматычныя, харавыя, бытавыя і г. д. гурткі).

5. Трэба ўзмацніць прапаганду беларускае мовы шляхам арганізацыі большае колькасьці палітычных выступленьняў на беларускай мове (даклады на рабочых сходах, масавая работа гарсаветаў, масавыя выступленьні прафсаюзаў, работа вытворчых нарад і г. д.) і лепшага абслугоўваньня мас вышэйшымі формамі культработы.

6. **Трэба ўзмацніць работу па беларусізацыі ў вайсковых часьцях** Беларускай Вайсковой Акругі з тым, каб пашырыць нацыянальныя фармаваньні.

7. Трэба зьвярнуць увагу на беларусізацыю гандлёвага апарату з тым, каб абслугоўваньне беларускага насельніцтва гандлёвай сеткай, як загатоўчай, так і пры абслугоўваньні мас спажывецкімі таварамі, праводзілася-б пераважна на беларускай мове.

8. **Трэба больш вострa паставіць пытаньне аб разьвіцьці вышэйшых форм беларускай культуры** (літаратуры, тэатру, музыкі) і аб абслугоўваньні гэтымі формамі рабочых мас. Арганізацыя тэатральных відовішч для арганізаванага рабочага гледача ў гэтых адносінах павінна атрымаць буйнейшае значэньне.

Усе гэтыя меры павінны быць накіраваны да зьнішчэньня нацыянальнага разрыву паміж горадам і вёскай, да ўзмацненьня нашага камуністычнага кіраўніцтва ўсімі формамі беларускай культурнай работы.

*) Канец. Гл. «С. Б.» № 76.

В. КНОРЫН.

Аб рашаючых „дробязях“ у вялікім пытаньні.*)

(Да пытаньня аб палітыцы беларусізацыі).

3. На „верхніх паверхах“ культурнага будаўніцтва.

Пралетарскі характар нашае культуры можа быць забясьпечан толькі бязьлітаснай крытыкай рэштак буржуазнага нацыянал-дэмакратызму, бязьлітаснай барацьбой з прасякненьнем у беларускую пралетаркую культуру варожых пралетарыяту элемэнтаў буржуазнага сьветапогляду, усьведамленьнем нашымі маладымі культурнымі кадрамі марксысцкага сьветапогляду і мэтадалёгіі і сыстэматычнай падрыхтоўкай новых марксысцкіх кадраў культурных працаўнікоў з асяродзішча пралетарыяту і бяднейшых пластоў беларускага сялянства. Ухіленьне ад пастаноўкі якой-небудзь з гэтых задач абавязкова прывяло-б да скажэньня нашае лініі да непралетарскіх, дробна-буржуазных ухілаў у нашым культурным будаўніцтве, да скоўзваньня з пралетарскіх клясавых рэек, да паслабленьня пазіцый рабочае клясы ў новай беларускай культуры.

Крытыка буржуазнага нацыянал-дэмакратызму павінна заключацца, па-першае, у крытыцы таго багажу, які нам застаўся ад дарэвалюцыйнай эпохі, па-другое, у крытыцы нацыянал-дэмакратычных ухілаў і ўхільчыкаў, якія ёсьць у культурна-палітычнай, публіцыстычнай, навуковай і мастацка-літаратурнай дзейнасьці паасобных працаўнікоў, як тых, што вырасьлі ў час рэвалюцыі з дробнай буржуазеі і сялянства, так і асабліва тых, хто перайшоў на службу рэвалюцыі з лягеру нацыянал-дэмакратыі і «адраджэнства», па-трэцяе, у крытыцы спробаў працягваць у нашу навуковую, публіцыстычную і мастацкую літаратуру поглядаў, якія разглядаюць нацыю, як адзінае цэлае, якія ня бачаць клясавае барацьбы ў мінулым Беларусі і недаацэньваюць клясавае барацьбы зараз.

Ідэалёгія буржуазна-дэмакратычнага нацыяналізму характарызуецца тым, што для таго, каб беларусам канструявацца як нацыі, трэба, перш за ўсё, даказаць **гістарычнасьць** беларускага народу, знайсьці якія-небудзь адзнакі **нацыянальнага «залатога веку» ў мінулым**, давесьці **гістарычнасьць** нацыянальнае пісьменнасьці, знайсьці **гістарычных нацыянальных гэрояў** і ўвасрасіць іх для таго, каб стварыць лягэнду аб нацыянальным мінулым, якая будзе падтрымліваць нацыяналізм зараз.

Пры гэтым само сабою зразумела, формуле «Камуністычнага Маніфэсту», што гісторыя ўсяго папярэдняга грамадзтва ёсьць гісторыя барацьбы клясаў, прыгнечаных і прыгнятальнікаў, патрыцыяў і плябеяў, майстраў і чаляднікаў, памешчыкаў і сялян, капіталістых і рабочых,—месца не знаходзіцца. **Пралетарыят і рэвалюцыйнае сялянства ў такой нацыяналістычнай мітатворчасьці патрэбы не адчувае. Наадварот, пралетарыят павінен выкрываць клясавую сутнасьць «нацыянальных гэрояў», выкрываць клясавы зьмест міту аб нацыянальным «залатым веку» ў мінулым, паказаўшы эксплёататарскую клясавую падаплёку гэтых мітаў і гэтае мітатворчасьці.** Пралетарыят павінен змагацца супроць спробаў перанясеньня гэтым шляхам буржуазных нацыяналістычных элемэнтаў у новую пралетарскую культуру. Для дарэвалюцыйнага Купалы і Коласа, хоць і будзем іх пабальшавіцку крытыкаваць: **яны ідуць ад народнай паэзіі.** Але мы так „раскрытыкуем“ Смаляцічаў і Тураўскіх, што двух радкоў ім будзе шкода прысьвячаць у нашай гісторыі, таму што яны ідуць ад другой лініі, а не ад лініі працоўных мас. Мы павінны падвесьці пад такую-ж рэзкую крытыку спробы стварыць нашу партыю—камуністычную партыю ў Беларусі ад Беларускай Сацыялістычнай Грамады або ад Бунда. Беларуская Сацыялістычная Грамада была нічым іншым, як першай палітычнай арганізацыяй беларускай дробнай буржуазеі, але зусім не арганізацыяй пралетарыяту і рэвалюцыйнага сялянства. Мы не адбіраем ад яе гістарычнае ролі, якая бязумоўна больш, чым фактычна выкананая ёю работа і колькасьць яе членаў. Але мы павінны расшыфраваць, што толькі таму маладыя беларускія нацыянал-дэмакраты павінны былі выступаць у чырвоным адзеньні сацыялізму, што яны вышлі на гістарычную арэну ў момант рэвалюцыйнае сітуацыі ў краіне, калі ўжо ўзьняўся гарадзкі пралетарыят, як адзіная рэвалюцыйная кляса, калі ўсякі вызвалёнчы рух павінен быў падфарбоўвацца пад сацыялізм з мэтаю выкарыстаньня сіл адзінай, якая яшчэ засталася, рэвалюцыйнай дэмакратыі, дэмакратыі пралетарскай. Грамада была сапраўды нацыянальна-рэвалюцыйнай арганізацыяй, але зусім не пралетарска-рэвалюцыйнай. Таксама антыбальшавіцкай зьяўляецца спроба зрабіць арганізатарамі Савецкай Беларусі якія-небудзь інтэлігенцка-рэвалюцыйныя групы па-за межамі Беларусі ў пэрыяд 1917-18 г. г. На працягу доўгіх гадоў у Беларусі, таксама, як у любой іншай краіне, адбывалася клясавая барацьба прыгнечаных супроць прыгнятальнікаў. Аб гэтым не павінен забывацца ніхто, хто хоча зразумець пралетарскую рэвалюцыю, хто хоча зразумець гісторыю Беларусі, хто хоча зразумець сутнасьць нашай культуры, хто памарксысцку хоча разглядзіць нацыянальнае пытаньне. Таму ў раскрыцьці клясавай прыроды тэй барацьбы, якая ў Беларусі адбывалася на працягу вякоў, якая адбывалася ў нацыянальна-адраджэнчым руху, якая адбываецца і зараз пры будаўніцтве Савецкай Беларусі і яе культуры,— адна з важнейшых задач нашай марксысцкай гісторыі і публіцыстыкі, без вырашэньня якой яна ня можа лічыць сябе марксысцкай.

Мы лічым гэтыя памылкі, якія сустракаюцца ў нашай навуковай літаратуры і публіцыстыцы, вынікам слабой клясавай дыфэрэнцыяцыі нашае краіны, якія ўскладняюцца тым, што толькі цяпер, пасьля Кастрычніка, беларусы вырашаюць рад задач нацыянальна-адраджэнчага пэрыяду. **Таму за гэтыя памылкі ніхто не нясе індывідуальнай, асабістай адказнасьці. Мы ўсе разам за іх адказныя і ўсе разам, шляхам адкрытай крытыкі, павінны іх выправіць.**

Але ў нашу эпоху, калі ўзмацніўся ў вёсцы кулак, калі гарадзкая дробная буржуазея мае некаторыя пэрспэктывы на жыцьцё, клясавая барацьба ў галіне ідэалёгіі ў радзе галін ускладняецца радам новых момантаў. Клясавы вораг унутры нас і ён уплывае на афармленьне нашае культуры, рад піcь-

рэсурсы, якія могуць быць выкарыстаны для разьвіцьця нашае сацыялістычнае гаспадаркі. Мы не патрабуем, каб усе нашы спэцыялістыя былі спэцыялістымі, але мы маем поўнае права патрабаваць, каб яны працавалі ў нашым палітычным пляне, каб абагульняючая роля належала тым, хто стаіць на пралетарскім пункце гледжаньня. Мы не патрабуем, каб кожны доктар быў марксыстым, але мы можам патрабаваць, каб у абагульняючых, маючых значэньне для выпрацоўкі філёзофскага сьветапогляду нашае моладзі, дысцыплінах, у вузаўскім выкладаньні праводзілася-б марксысцкая мэтадалёгія, матэрыялістычнае, а не віталістычнае тлумачэньне жыцьцёвых працэсаў, дыялектычны, а не механічны і ідэалістычны сьветапогляд.

Толькі прад'яўленьнем гэтых патрабаваньняў мы забясьпечым пралетарскі зьмест нашае новае культуры,— інакш гутаркі аб пралетарскім зьмесьце ў гэтых формах культурнага будаўніцтва застануцца пустой балбатнёй. Інакш з нашай формулы—культурна-нацыянальная па форме, пралетарская па зьместу—застанецца толькі адна нацыянальная форма, пры старым зьмесьце, г. зн., проста будзе буржуазна-нацыянальная культура, будзе рэстаўрацыя старога ладу ў галіне культуры. Мы гэтага ня можам дапусьціць і не дапусьцім.

Мы цяпер, у 1928 годзе, ужо маем поўнае права прад'явіць гэтыя патрабаваньні да нашых беларускіх вучоных і навучальных устаноў. Першапачатковае накапленьне нашых навуковых сіл і матэр'яльнай базы для навуковай работы зрабіла ўжо значныя посьпехі. Вучоныя выкладчыкі і дасьледчыкі пастаўлены ва ўмовы, у якіх магчыма працаваць і пры тым добра працаваць. Унівэрсытэцкае будаўніцтва дае яшчэ больш шырокія пэрспэктывы навукова-навучальнай рабоце. Інстытут Беларускае Культуры аформіўся і ўмацаваўся, як навукова-дасьледчая ўстанова,— умацаваўся таксама Сельска-Гаспадарчы Дасьледчы Інстытут. Гэтым забясьпечана ўжо магчымасьць падрыхтоўкі ня толькі шырокіх к а д р а ў спэцыялістых-практыкаў, але і маладой беларускай прафэсуры і дасьледчыкаў. З усёй выразнасьцю трэба ўсьвядоміць вялікую каштоўнасьць для нас такіх кадраў, як у галіне сацыяльных навук прафэсары Пічэта, Нікольскі, Вальфсон, Замоцін і інш., у галіне мэдыцыны прафэсары Рубашоў, Гаўсман, Кроль і шмат іншых,—мы абавязаны іх у максымальнай меры выкарыстаць для стварэньня новых беларускіх мясцовых кадраў. Беларусізацыя выкладаньня ў вышэйшай школе ёсьць адна з буйнейшых задач, якая перад намі стаіць, у вырашэньні якой мы пасоўваемся досыць марудна. Работу па беларусізацыі можна і трэба значна ўзмацніць. **Але афармленьне нашай культурнай работы, як беларускай, павінна ісьці побач з цэлым радам мер па забесьпячэньні пралетарскага зьместу нашае культуры.**

На бліжэйшы пэрыяд, мне здаецца, нашы задачы тут зводзяцца да наступнага:

1. Стварэньне марксысцкай дасьледчай катэдры ці навуковага таварыства, задачай якога павінна быць ня толькі вывучэньне паасобных праблем сацыялёгіі, гісторыі, гісторыі літаратуры,

хам лепшага сацыяльнага адбору і падтрыманьня студэнцтва з гэтых пластоў насельніцтва.

7. **Узмацненьне тэмпу беларусізацыі ўсяго выкладаньня ў ВНУ БССР.**

8. **Распрацоўка праблем гісторыі і клясавай барацьбы на Беларусі, якая адбывалася перад Кастрычнікавай рэвалюцыяй, і аналіз абставін, якія стварылі магчымасьць перамогі пралетарыяту і сацыялістычнага і нацыянальна-культурнага будаўніцтва ў Беларусі** (разьвіцьцё капіталізму, аграрны рух, вынікі аграрнай рэвалюцыі, нацыянальнае пытаньне і г. д.).

Беларусізацыя вышэйшай школы мае буйнейшае культ.-палітычнае значэньне,—гэта павінна быць усьвядомлена ўсімі. Але беларусізацыя, гэта значыць перавод навуковай работы на мову шырокіх мас БССР, у нацыянальную форму мас павінна азначаць ня толькі перавод на беларускую мову тэй ці іншай дысцыпліны, але і прывядзеньня ўсёй навуковай і дасьледчай работы ў адпаведнасьць з сапраўднымі патрабаваньнямі мас, з сапраўднымі навуковымі інтарэсамі Беларускай Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі, шырокім адчыненьнем дзьвярэй навуковых устаноў для рабоча-сялянскай моладзі і прывядзеньнем у адпаведнасьць самаго духу выкладаньня з поглядамі і думкамі рэвалюцыйнае клясы. Таму беларусізацыя павінна прывесьці да ўкараненьня марксысцкай мэтадалёгіі на ўсю навуковую работу. Толькі пры гэтай умове наша работа па беларусізацыі будзе сапраўды рэвалюцыйнай работай, бальшавіцкай работай па стварэньні пралетарскай культуры і ў беларускім нацыянальным афармленьні.

Другое зьвяно ў гэтым ланцугу пытаньняў складае мастацкая літаратура. Сучасная беларуская літаратура пачалася з **Янкі Купалы і Якуба Коласа**, якія прадстаўляюць першае найбольш **гучнае**, найбольш **народнае**, найбольш **дэмакратычнае** слова беларускіх народных мас, зьяўленьне якіх азначае выхад на гістарычную арэну буйнейшай творчай сілы—беларускага сялянства. Усё, што было да гэтага, было або літаратурай **для** беларусоў, або спробамі, якія мала зьвязаны з вялікімі гістарычнымі працэсамі, што адбываюцца ў масах. Першым словам аб пралетарыяце ў беларускай літаратуры, першым гучным словам аб беларускай рабочай клясе, якая толькі нараджаецца, была паэзія **Цішкі Гартнага.** Беларуская савецкая пралетарская літаратура пачалася з **Міхася Чарота,** які быў першым, найбольш рэвалюцыйным, найбольш гучным словам пасьля Кастрычнікавага пэрыяду, які зьяўляецца найбольш яскравым мастацкім выявіцелем пачаткаў, паложаных яшчэ да пачатку рэвалюцыі ў паэзіі **Цішкі Гартнага.** Не выпадковасьць, што Янка Купала і Якуб Колас зьявіліся ў першых радох беларускай савецкай літаратуры, бо іх **глыбокая народнасьць** зьвязала іх з лёсам рэвалюцыйных мас і з тым струменем, які прадстаўляў Цішка Гартны. Толькі парваўшы з масамі, парваўшы з усёй паэзіяй мінулых дзесяцігодзьдзяў, яны змаглі-бы пайсьці іншым, некастрычнікавым шляхам. Але пасьлякастрычнікавае 10-цігодзьдзе,—калі вялікую

З поўным тэкстам дакумента можна азнаёміцца ў бібліятэцы